

**EXAMENUL NAȚIONAL DE DEFINITIVARE
ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT**

**PROGRAMA
PENTRU
RELIGIE ORTODOXĂ**

**- București -
2020**

A. Notă de prezentare

Prezenta programă se adresează profesorilor care susțin examenul național de definitivare în învățământul preuniversitar în specializarea *Religie Ortodoxă*. Conținutul și structura programei sunt elaborate în așa fel încât să răspundă schimbărilor impuse de abordarea curriculară sistemică în realizarea procesului educațional. Programa este elaborată în acord cu programele școlare în vigoare din învățământul preuniversitar pentru disciplina religie. Competențele și conținuturile din programă sunt proiectate în conformitate cu abordarea curriculară sistemică în realizarea activităților didactice, specifice disciplinei.

Absolvenții facultăților de profil și profesorii care susțin examenul la disciplina *Religie Ortodoxă* pot preda în învățământul preuniversitar disciplina *Religie Ortodoxă* și *Discipline Teologice de Specialitate*, în conformitate cu prevederile legale în vigoare.

Programa a fost structurată astfel încât să abordeze conținuturi ale disciplinei de specialitate din următoarele domenii teologice: *Dogmatică, Teologie Biblică, Morală și Spiritualitate Creștină, Istorie Bisericească Universală, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Liturgică, Misiune Creștină și Catehetică*, precum și din domeniul *Didacticii disciplinei și a metodicii predării Religiei*.

Aspectele fundamentale vizate prin prezenta programă operaționalizează profilul absolventului de învățământ secundar superior, filiera teologică, urmărind:

- cunoașterea conținuturilor fundamentale și a principalelor tendințe în evoluția predării disciplinei *Religie Ortodoxă*, precum și a *Didacticii disciplinei și a metodicii predării Religiei*;
- probarea capacităților necesare pentru proiectarea, realizarea și evaluarea activităților didactice;
- demonstrarea abilităților de comunicare, empatice și de cooperare necesare realizării actului educațional.

B. Competențe specifice profesorului de religie

Programa vizează, pe lângă conținuturile științifice și cele de *didactică a disciplinei și a metodicii predării religiei*, anumite competențe specifice profesorului de *Religie Ortodoxă*, competențe pe care acesta trebuie să și le dezvolte și probeze pe parcursul desfășurării activității didactice. Într-o formulare sintetică, aceste competențe sunt:

- operarea cu adevărurile fundamentale de credință și cu elementele de didactică și de metodică a predării religiei, într-o varietate de contexte educaționale;
- organizarea situațiilor de învățare și a celor educaționale, în general, în conformitate cu valorile morale și spirituale specifice disciplinei Religie;
- aplicarea principalelor documente școlare reglatoare în vigoare – planuri-cadru, programe școlare, programe pentru examene naționale – în conformitate cu specificul acestora și al contextului educațional;
- proiectarea activității didactice prin valorificarea conexiunilor logice dintre elementele din structura planurilor-cadru de învățământ (de ex.: relațiile dintre disciplinele din aria curriculară Om și societate) și a celor din structura programelor școlare (de ex.: relația dintre competențele specifice, conținuturile învățării, exemplele de activități de învățare, evaluarea rezultatelor învățării elevilor)
- organizarea procesului didactic, valorificând elementele de proiectare, specificul contextului, precum și strategiile didactice orientate spre obținerea unui climat educativ stimulat și eficient
- evaluarea rezultatelor învățării elevilor, prin utilizarea de strategii și instrumente de evaluare adecvate documentelor curriculare în vigoare;
- adecvarea demersurilor didactice la particularitățile de vârstă și la specificul dezvoltării cognitiv-afective a elevilor;
- valorificarea în demersul didactic a relațiilor trans-, inter-, intra- și multidisciplinar;
- comunicarea didactică empatică și eficientă, în contextul activităților specifice disciplinei Religie.

C. Tematica la disciplina de specialitate

Domenii teologice:

1. *Dogmatică*
2. *Teologie Biblică*
3. *Morală și Spiritualitate Creștină*
4. *Istorie Bisericească Universală*
5. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*
6. *Liturgică*
7. *Misiune Creștină și Catehetică*

D. Tematica pentru didactica disciplinei și metodică predării Religiei

C. 1. DOGMATICĂ

I. Revelația dumnezeiască:

1. Revelația naturală și supranaturală;
2. Căile de transmitere a Revelației:
 - a) Sfânta Scriptură (structură, inspirație, lectură, tâlcuire);
 - b) Sfânta Tradiție (raportul dintre Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, aspectul static și dinamic, monumente sau documente ale Sfintei Tradiții, criteriile Sfintei Tradiții, raportul Sfânta Scriptură – Sfânta Tradiție – Sfânta Biserică).

II. Dumnezeu Creatorul:

1. Crearea lumii nevăzute;
2. Crearea lumii văzute;
3. Omul, chip și asemănare a lui Dumnezeu.

III. Dogma Sfintei Treimi:

1. Persoanele Sfintei Treimi: însușiri specifice și distincții.

IV. Dumnezeu Proniatorul: definirea și aspectele providenței divine, realitatea providenței divine.

V. Dumnezeu Mântuitorul:

1. Dumnezeirea și umanitatea Mântuitorului Iisus Hristos;
2. Întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos.

VI. Dumnezeu Sfințitorul:

1. Persoana și lucrarea Duhului Sfânt; harul divin și însușirile lui, darurile Duhului Sfânt;
2. Sfânta Biserică: întemeiere și însușiri;
3. Preacinstirea Maicii Domnului;
4. Cinstirea Sfinților (Cinstirea lui Dumnezeu și cinstirea Sfinților, temeiurile cinstirii Sfinților, cinstirea Sfintelor Moaște, cinstirea Sfintelor Icoane, cinstirea Sfintei Cruci).

VII. Dumnezeu Judecătorul:

1. Învățătura creștină despre moarte, judecată și viața după moarte.

** Pentru fiecare temă tratată este necesară argumentarea scripturistică și patristică.*

Bibliografie

1. BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte DANIEL, cu aprobarea Sfântului Sinod, EIBMBOR, București, 2008;
2. CHIȚESCU, N., TODORAN, I., PETREUȚĂ, I., *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. I-II, Renașterea, Cluj Napoca, 2005;
3. *** *Credința Ortodoxă*, tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Dr. DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Trinitas, Iași, 2007.

C. 2. TEOLOGIE BIBLICĂ

A. Vechiul Testament:

1. Pentateuhul - structură și prezentare generală;
2. Patriarhii Vechiului Testament (Avraam și Iacov);
3. Persoana Mântuitorului Iisus Hristos după profețiile mesianice.

B. Noul Testament:

1. Pildele Mântuitorului Iisus Hristos și exegeza lor: *pilda semănătorului, pilda fiului risipitor, pilda samarineanului milostiv, pilda celor zece fecioare, pilda neghinei, pilda comorii din țarină, pilda mărgăritarului de mare preț, pilda bobului de muștar, pilda viței și a mlădiței, pilda talanților, pilda datornicului nemilostiv, pilda celor doi fii, pilda nunții fiului de împărat, pilda vameșului și a fariseului;*
2. Patimile și Învierea Mântuitorului.
3. Pogorârea Duhului Sfânt și întemeierea primelor comunități creștine, după *Faptele Apostolilor*.

Bibliografie

1. BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte DANIEL, cu aprobarea Sfântului Sinod, EIBMBOR, București, 2008;
2. BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte Osteneli, EIBMBOR, București 2001;
3. PRELIPCEAN, Vladimir, NEAGA, N., BARNA, Gh., CHIALDA, M., *Studiul Vechiului Testament*, ediția a III-a, Renașterea, Cluj Napoca, 2003;
4. CORNÎTESCU, Emilian, ABRUDAN, Dumitru, *Arheologia biblică*, EIBMBOR, București, 1996;
5. NICOLAESCU, N.; MARCU, G.; VLAD, Ș.; MUNTEANU, L.G., *Studiul Noului Testament*, EIBMBOR, București, 1983;
6. MIHOC, Vasile, MIHOC, Daniel, MIHOC, Ioan, *Introducere în Studiul Noului Testament*, Teofania, Sibiu, 2001;
7. TOFANĂ Stelian, *Evangelia lui Iisus. Misiunea Cuvântului*, Editura Mega, Cluj Napoca, 2015;
8. TOFANĂ Stelian, *Introducere în Studiul Noului Testament*, Vol. I-III, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000; 2002;
9. IEREMIAS Ioachim, *Parabolele lui Iisus*, trad. de P.S. Calinic Dumitriu, Pr. Vasile Mihoc și Dr. Ștefan Matei, Anastasia, București, 2000.

C. 3. MORALĂ ȘI SPIRITUALITATE CREȘTINĂ

I. Legea morală a Vechiului Testament:

1. Decalogul: structură și interpretare.

II. Legea morală a Noului Testament:

1. Predica de pe Munte și tâlcuirea ei: Fericirile, raportul între Legea Veche și Noua Lege, despre faptele bune, despre milostenie, despre rugăciune, despre post, despre judecata semenilor, despre iubirea aproapei.

III. Virtuțile teologice - credința, nădejdea, dragostea.

IV. Conștiința morală în Sfânta Scriptură.

IV. Familia creștină și provocările societății contemporane.

Bibliografie

1. P.F. Dr. DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Comori ale Ortodoxiei*, Trinitas, Iași, 2007;
2. BRECK, John, *Darul sacru al vieții*, Patmos, Alba Iulia, 2001;
3. MLADIN N., BUCEVSCHI, O., *Teologie morală ortodoxă*, vol. I - II, Reîntregirea, Alba Iulia, 2003;

4. BARTOLOMEU I, Patriarhul Ecumenic de Constantinopol, *Biserica și problemele lumii de azi. Vocația universală a Ortodoxiei*, Trinitas, Iași, 1997;
5. MOLDOVAN, Ilie, *Iubirea – Taina căsătoriei*, Alba Iulia, Reîntregirea, 1996.

C. 4. ISTORIA BISERICESCĂ UNIVERSALĂ

- I. Întemeierea Bisericii și răspândirea Creștinismului prin predica Sfinților Apostoli.
- II. Primele două Sinoade Ecumenice.
- IV. Schisma de la 1054:
 1. Cauzele politice și religioase; 2. Desfășurarea evenimentelor; 3. Consecințele.
- V. Reforma protestantă:
 1. Cauzele reformei; 2. Reformatorii: Martin Luther și J. Calvin; 3. Urmările reformei

Bibliografie

1. RĂMUREANU, I, BODOGAE, T., ȘESAN, M., *Istoria bisericească universală*, vol. I, ed. III, EIBMBOR, București, 1987, vol. II, EIBMBOR, București, 1993;
2. CHIFĂR, Nicolae, *Istoria Creștinismului*, vol. I-IV, Trinitas, Iași, 2001-2004;
3. ICA, Ioan jr., “950 de ani de la Marea Schismă: interpretări și documente”, în *Revista Teologică*, nr. 3-4, Sibiu, 2004;
4. GABOR, Adrian, *Biserica și Statul în primele patru secole*, Sophia, București, 2003.

C. 5. ISTORIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

- I. Începuturile vieții creștine pe teritoriul Țării noastre: dovezi arheologice, lingvistice.
- II. Recunoașterea mitropoliilor din Țara Românească și Moldova. Organizarea vieții bisericești în Transilvania în secolele XV-XVI.
- III. Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la dezvoltarea culturii și apărarea identității naționale: Sfinții mitropoliți: Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul și Andrei Șaguna.
- IV. Biserica Ortodoxă Română în perioada modernă și contemporană:
 1. Autocefalie și Patriarhie;
 2. Biserica Ortodoxă Română între anii 1945 – 1989. Martiri și mărturisitori din țara noastră și din Europa, martirii închisorilor comuniste;
 3. Biserica Ortodoxă Română după 1990: activitatea social-filantropică.

Bibliografie

1. PĂCURARIU, pr. prof. dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, EIBMBOR, vol. I-III, București 1991, 1994, 1997 și ediția revizuită, vol. I-II, Trinitas, Iași, 2004-2006;
2. MORARU, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, tom. 1, EIBMBOR, București, 2006;
3. *** *Autocefalie. Patriarhie. Slujire Sfântă*, București, 1995;
4. *** *Autocefalia* – vol. I-III, Editura Basilica, București, 2010;
5. *** *Biserica în misiune*, volum tipărit cu binecuvântarea Sfântului Sinod, EIBMBOR, București, 2005;
6. *** *Martiri pentru Hristos din România, în perioada regimului comunist*, vol. tipărit cu binecuvântarea PF Teoctist, a ÎPS Ioan Robu și a ES dr. Cristoph Klein, EIBMBOR, București, 2007;
7. *** *Mărturisitori după gratii. Slujitori ai Bisericii în temnițele comuniste*, Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1996.

C. 6. LITURGICĂ

- I. Sfânta Liturghie: prezentare istorică și rânduială.
- II. Sfintele Taine: instituirea și importanța fiecărei Sfinte Taine în viața creștină.
- III. Ierurgiile în viața credincioșilor:
 1. Ierurgii legate de viață;

2. Ierurgii legate de moarte.

IV. Teologia icoanei după Sfinții Părinți:

1. Icoana - cale de mărturisire a credinței Bisericii în Fiul lui Dumnezeu întrupat;
2. Funcția sacramentală a sfintelor icoane;
3. Dimensiunea educativ-morală a cinstirii sfintelor icoane.

Bibliografie

1. BRANIȘTE, Ene, *Liturgica specială*, EIBMBOR, București, 1980;
2. SCHMEMANN, Al., *Euharistia – Taina Împărăției*, Anastasia, 2003;
3. GEORGIOȘ Kordis, *Hierotypos. Teologia icoanei după Sfinții Părinți*, Editura Bizantină, București, 2011;
4. USPENSKY Leonid, *Teologia icoanei*, Editurile Renașterea/Patmos, Cluj Napoca, 2012;
5. BIZĂU Ioan, *Experiența liturgică a prezenței lui Dumnezeu în viața lumii*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
6. MUNTEAN, Marcel Gh., *Tipologia artei bizantine*, Renașterea, Cluj Napoca, 2012;
7. Patriarhia Română, *Învățătura despre Sfintele Icoane în Teologia Ortodoxă Românească*, vol. I-II, Basilica, București 2015.

C. 7. MISIUNE CREȘTINĂ ȘI CATEHETICĂ

- I. Mântuitorul Iisus Hristos – Catehet și Pedagog Desăvârșit.
- II. Rolul profesorului de religie în păstrarea, transmiterea și apărarea dreptei credințe.
- III. Participarea tinerilor la viața liturgică și la activitățile catehetice. Valențele educative ale cultului divin.
- IV. Implicațiile pastoral-misionare și educative ale conlucrării profesorului de religie cu preotul paroh și comunitatea parohială.
- V. Ora de Religie - mijloc de cunoaștere a tainelor credinței.
- VI. Implicațiile educației religioase asupra modelării caracterului și personalității tinerilor.
- VII. Familia creștină și Biserica – factori esențiali în educația tinerilor.

Bibliografie

1. ÎPS Dr. DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină în istoria și spiritualitatea românilor*, ediția a II-a, Trinitas, Iași, 2005;
2. CĂLUGĂR, Dumitru, *Catehetica*, Renașterea, Cluj Napoca, 2007;
3. TIMIȘ, Vasile, *Religia în școală. Valențe eclesiale, educaționale și sociale*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004;
4. GORDON, Vasile, *Biserica și Școala*, Christiana, București, 2003;
5. BEL, Valer, *Misiune, parohie, pastorație. Coordonate pentru o strategie misionară*, Renașterea, Cluj Napoca, 2004;
6. ȘANTA, Gheorghe, *Valorile creștine în educația morală a adolescentului*, CCS, Cluj Napoca, 2004;
7. HORGA Irina, *Educația religioasă în școală – abordări și tendințe europene*, în Ministerul Culturii și Cultelor, Secretariatul de Stat pentru Culte, *Învățământul religios și teologic în România*, ediție îngrijită de lect. dr. Adrian Lemeni și Bogdan Dedu, Techno Media, Sibiu, 2006, pp. 23-38;
8. Ghidul practic *Centrul parohial pentru copii și tineri*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.

Notă: Bibliografia pentru disciplinele de specialitate include manualele de Religie Ortodoxă cuprinse în *Catalogul manualelor școlare* valabile în învățământul preuniversitar, în anul școlar în care se susține examenul.

D. TEMATICA PENTRU DIDACTICA DISCIPLINEI ȘI METODICA PREDĂRII RELIGIEI

I. Religia ca disciplină de învățământ

1. Educația religioasă și finalitățile acesteia
2. Baza legislativă a predării religiei în școală

II. Dimensiunea educativ-formativă a predării religiei în școală.

III. Proiectarea, organizarea și desfășurarea activității didactice

1. Componentele curriculumului național: planuri-cadru (trunchi comun, curriculum diferențiat, curriculum la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală), programe școlare, manuale școlare, auxiliare curriculare; alți termeni de referință ai curriculumului național: arii curriculare, discipline, module
2. Proiectarea curriculumului la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală de tipul: aprofundare/ extindere/ opțional ca disciplină nouă; modalități de analiză a nevoilor specifice ale elevilor, modalități de selectare a CDS, modalități de dezvoltare a unei programe de CDS, exemple posibile pentru domeniul educației religioase
3. Competențele predării-învățării-evaluării la disciplina religie. Competențe generale, competențe specifice. Operaționalizarea competențelor
4. Programa școlară: structura programei școlare, utilizarea programei în proiectarea și realizarea activităților didactice; relația dintre programa școlară și manualul școlar
5. Proiectarea activității didactice: planificare calendaristică, proiectarea unității de învățare, proiectarea de activități de învățare intra-, inter- și transdisciplinare
6. Lecția. Tipuri de lecție

IV. Principiile didactice generale. Principii didactice specifice predării religiei: principiul hristologic și principiul eclesiologic

V. Strategii didactice utilizate în procesul de predare-învățare-evaluare

1. Metode didactice: clasificare, caracterizare, metode de comunicare și asimilare a cunoștințelor/ metode de cunoaștere a realității religioase / metode fundamentate pe acțiune / metode moderne de predare – învățare / utilizarea metodelor centrate pe elev/ tehnicilor de învățare prin cooperare
2. Forme de organizare a activității didactice: caracterizare, clasificare
3. Forme de activitate extrașcolară specifice disciplinei religie și proiectarea acestora: cateheza, serbarea religioasă, vizitele și pelerinajele, expozițiile, cercurile pe disciplină, participarea la slujbele religioase
4. Mijloacele de învățământ utilizate în activitatea didactică: caracterizare, funcții, clasificare
5. Mijloace de învățământ specifice disciplinei religie: textul biblic, literatura religioasă, icoana, portretul, harta, mijloacele audio- vizuale, calculatorul etc
6. Utilizarea tehnologiei informației și comunicării, a platformelor educaționale și a softurilor în construirea unor medii active de instruire. Exemplificări pentru ora de religie

VI. Evaluarea procesului instructiv-educativ

1. Evaluarea de proces: obiective, caracterizare, funcții, tipologie. Specificul evaluării la ora de religie.
2. Metode de evaluare: caracterizare, tipologie.
3. Instrumente de evaluare: caracterizare, calități (validitate, fidelitate, obiectivitate și aplicabilitate).
4. Tipologia itemilor: definiție, clasificări, caracteristici, domenii de utilizare, reguli de proiectare, modalități de evaluare și de notare.
5. Elaborarea probelor scrise: proiectarea testului docimologic, matricea de specificații.
6. Metode și instrumente complementare de evaluare (referatul, proiectul, portofoliul, autoevaluarea, investigația, observarea sistematică a activității și comportamentului elevului).

VII. Consilierea și îndrumarea spirituală în cadrul educației religioase.

Notă: Bibliografia pentru *didactica disciplinei de specialitate* include *planurile-cadru* și *programele școlare* pentru disciplina **religie** valabile în anul școlar în care se susține examenul, disponibile pe site-ul <http://programe.ise.ro/Actuale/Programeinvigoare.aspx>

Bibliografie

1. BOLOCAN, Carmen-Maria, *Catehetica și Didactica Religiei. Interferențe și deosebiri*, Performantica, Iași, 2005;
2. CUCOȘ Constantin, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Polirom Iași 1999;
3. TIMIȘ, Vasile, *Religia în școală. Valențe eclesiale, educaționale și sociale*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004;
4. PANOSCHI, Mihaela; LIȚOIU, Nicoleta; Pr. IORDĂCHESCU Nicolae, *Ghid de evaluare, Religie*, Aramis, București, 2001;
5. ȘEBU, S., OPRIȘ, M., OPRIȘ, D., *Metodica predării religiei*, Ed. a II-a, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2017;
6. TIMIȘ, Vasile, *Evaluarea - factor de reglare și optimizare a educației religioase*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2003;
7. BOCOȘ, Mușata, *Instruire interactivă*, Polirom, 2013;
8. CIOLAN, L., 2008, *Învățarea integrată-fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Editura Polirom, Iași;
9. CRISTEA, Sorin, *Dicționar de termeni pedagogici*, E.D.P., București, 1998 ;
10. CUCOȘ, Constantin, *Pedagogie generală*, Ed. Polirom, Iași, 2000;
11. PETRESCU, P., POP, V., 2007, *Transdisciplinaritatea – o nouă abordare a situațiilor de învățare*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
12. STOICA, Adrian (coord.), 2001, *Evaluarea curentă și examenele*, ProGnosis, București;
13. CERGHIT, Ioan, *Metode de învățământ*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980;
14. Programul național de dezvoltare a competențelor de evaluare ale cadrelor didactice (DeCeE), CNCEIP, Editura Euro Standard, București, 2008.